

УДК 378.147(410)

О. В. ШАРАПОВА

старший викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті здійснено історіографічний аналіз проблеми фахової підготовки іноземних студентів у вітчизняних вищих навчальних закладах, зокрема технічного профілю; акцентовано увагу на тих питаннях, що потребують наукового розв'язання в контексті реформування національної вищої школи.

Ключові слова: студенти-іноземці, вищий навчальний заклад, технічний профіль, фахова підготовка, історіографічний аналіз.

Міжнародні зв'язки в освітній галузі є складовою частиною зовнішньополітичної діяльності України. Провідною метою державної політики щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти є імплементація найважливіших положень міжнародних угод, упровадження механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, узгодження Національної рамки кваліфікацій із рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної і професійної мобільності та навчання упродовж життя. З огляду на це, в Законі України “Про вищу освіту” (2014 р.) одним із основних напрямів міжнародного співробітництва вітчизняних вищих навчальних закладів визначено участь останніх у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного та міжуніверситетського обміну студентами.

Вище зазначене ставить на порядок денний питання активізації наукових досліджень із питань фахової підготовки іноземних студентів у вишах України, зокрема технічного профілю.

Важливими для наукового розв'язання поставленої проблеми є праці вчених, у яких акцентовано увагу на педагогічних аспектах підготовки іноземних фахівців у освітньому просторі ВНЗ України, а саме: організація мовної підготовки як запоруки адаптації, соціалізації й професіоналізації (Х. Бахтіярова, Т. Вишнякова, Т. Дементьєва, А. Миролібов, Є. Пассов, С. Фоломкіна, Г. Чурікова та ін.); педагогічний супровід фахової підготовки студентів-іноземців (М. Іванова, І. Семененко, І. Сладких, Н. Тіткова, І. Ширяєва та ін.); шляхи активізації їхньої пізнавальної діяльності (А. Бронська, В. Коломієць, А. Нікітін, О. Резван, О. Суригін, Л. Хаткова та ін.).

Теоретичним підґрунтям досліджуваної проблеми слугують наукові розвідки П. Барішовець, В. Бутенка, Н. Булгакової, Е. Лузик, Л. Прохорової та ін., в яких започатковано розв'язання проблеми підготовки іноземних громадян до навчання саме в технічних вищих навчальних закладах України.

Аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що, незважаючи на підвищення інтересу науковців до питань організації фахової підготовки іноземних студентів у національній вищій школі, зокрема технічного профілю, у науковому просторі сучасності відсутні роботи, які дозволили б узагальнити теоретичні напрацювання за визначеним напрямом і окреслити перспективи подальших досліджень.

Мета статті полягає у проведенні історіографічного аналізу проблеми підготовки іноземних студентів у ВНЗ, зокрема технічного профілю, для виявлення актуальних напрямів її розробки в контексті реформування національної вищої школи.

Результативність навчально-виховного процесу у вищій школі обумовлена вирішенням завдань особистісного та професійного зростання індивіда. Тому зусилля викладачів із формування та самоформування особистості студентів із перших днів навчання у ВНЗ впливають на забезпечення високого рівня успішності та формування компонентів їхньої професійної підготовленості.

Сучасна доктрина розвитку освіти розглядає вищу технічну освіту як одну з ключових підсистем у цілісній системі вищої професійної, що зумовлено, перш за все, зміною пріоритетів у сучасній інженерній освіті. Остання сьогодні зорієнтована на формування в фахівців у галузі техніки та технологій не лише певних знань, умінь і навичок, але й особливих компетенцій (здатності планувати технологічні процеси, володіти способами впровадження власних технічних і технологічних розробок у виробничий процес, ефективно розв'язувати традиційні та нетрадиційні технічні завдання, спроможності розробляти інженерні технології, аналізувати технічну документацію, самостійно одержувати нову інформацію, постійно підвищувати освітній рівень, виявляти готовність до взаєморозуміння та взаємодії у комунікації та стосунках тощо), сфокусованих на здатності використання їх на практиці, в реальній справі, при створенні нової конкурентоздатної продукції тощо.

Аналіз наукових джерел [5; 6; 8] засвідчує той факт, що компетентнісний підхід в організації інженерної освіти покладено в основу фахової підготовки у ВНЗ не тільки вітчизняних студентів, але й студентів-іноземців. Головною процесуальною особливістю їхньої фахової підготовки, як правило, виступає мовна підготовка відповідно до професійного спрямування. Утім, на підставі вивчення наукової літератури й аналізу власного досвіду дійшли висновку, що специфіка організації роботи в іноземній аудиторії (засвоєння змісту середньої освіти в обсязі, що відповідає держстандарту; оволодіння російською (українською) мовою, що забезпечує здійснення в подальшому теоретичної та практичної підготовки за фахом; систематизація й поповнення предметних знань; розвиток загальнонавчальних умінь і навичок) й низка утруднень, з якими зіштовхуються слухачі-іноземці під час навчання (навчання в умовах соціокультурної, біологічної, лінгвістичної, професійної адаптації, розпорошеність ціннісних орі-

єнтацій представників різних націй і народностей, розбіжності в довузівській загальнонавчальній підготовці, низький рівень володіння прийомами розумової діяльності, наявність у більшості перерви між закінченням навчального закладу на батьківщині та вступом до ВТНЗ в Україні) знижують ефективність опанування зазначеними компетенціями. Вище зазначене ставить на порядок денний питання наукової розробки фахової підготовки іноземних студентів у ВТНЗ на новій методологічній основі.

Історіографічний пошук засвідчив, що проблема фахової підготовки іноземних студентів у вищій школі є динамічною й досліджувалась як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями на різних історичних етапах. Так, учені американського інституту Міжнародної освіти (Е. Волкер, С. Сполдінг, М. Флек та ін.) дослідили історію навчання іноземних студентів в американських навчальних закладах із колоніальних часів до сучасності, визначивши основні тенденції впливу підготовки фахівців для зарубіжних країн на розвиток освіти в США.

Значний внесок у розробку питань підготовки іноземних спеціалістів у межах радянської історіографії здійснили К. Балакірян, М. Голубев, М. Іванова, І. Мілованова, Т. Небезіна, Л. Соколенко та ін. Більшість досліджень учених, що становлять пострадянську російську історіографію, стосується проблеми вивчення російської мови як іноземної (О. Іскандаров, І. Чуксіна), практичних розробок оволодіння загальнонауковими та загальнопрофесійними дисциплінами нерідною мовою (М. Молотков, Л. Макаренкова, Л. Соколова). Так, у дослідженні О. Суригіна довузівська підготовка студентів-іноземців подана крізь призму цілісної педагогічної системи. Наукові напрацювання О. Хачатурової присвячені проблемі формування математичної компетентності іноземних студентів технічних спеціальностей. Загальну характеристику процесу довузівського навчання іноземних студентів інженерних спеціальностей у контексті проблеми формування готовності студентів-іноземців до навчання в російських вузах розкрито в дослідженні Л. Куришевої.

Пострадянська (українська) історіографія презентована низкою наукових статей і дисертаційних робіт. Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми становлення й розвитку системи професійної підготовки фахівців для зарубіжних країн дозволив констатувати, що основну увагу науковці звертали на розробку методики викладання іноземних мов (А. Миролубов, Є. Пассов, С. Фоломкина, Л. Черноватий), зокрема на викладання мови країни навчання як іноземної (Х. Бахтіярова, Т. Вишнякова, Т. Дементьєва, Т. Капітонова, В. Костомарова, О. Щукін та ін.), визначаючи при цьому першочерговим завданням підготовку студентів-іноземців до навчального процесу країни навчання, оволодіння ними мовою цієї країни у тому обсязі, який дасть їм змогу не лише виконувати навчальний план за фахом підготовки, але й адаптуватись і соціалізуватись у країні навчання.

У дослідженнях останніх років вектор наукових пошуків вітчизняних учених сфокусовано на розробку педагогічних аспектів підготовки інозем-

них студентів. Так, науковці звертають увагу на дидактичні засади підготовки іноземних студентів у вишах (А. Бронська, А. Нікітін, О. Суригін), формування їхніх пізнавальних потреб (О. Резван), педагогічні умови організації спілкування з іноземними студентами в процесі навчання (О. Тетьянченко), особливості формування в них комунікативних здібностей (І. Аль-Шабуль, О. Жигло), а також адаптаційні процеси, які є підґрунтям аккультуризації особистості іноземного студента до навчального середовища українських ВНЗ (М. Іванов, І. Сладких, О. Суригін, Н. Тіткова, І. Ширяєва та ін.).

В аспекті досліджуваної проблеми особливий науковий інтерес становлять наукові розвідки, спрямовані на розв'язання проблеми підготовки іноземних громадян до навчання в технічних університетах (П. Барішовець, Н. Булгакова, Е. Лузик та ін.). Так, праці Н. Булгакової [2] присвячені проблемі підготовки іноземних громадян до вивчення природничо-математичних дисциплін у технічному університеті. Наукові напрацювання В. Тарасенко розкривають питання формування професійно-комунікативної компетенції іноземних студентів в умовах міжпредметної координації технічного вишу.

Окрему групу наукових джерел із визначеної проблематики становлять праці, які спрямовані на вирішення проблем підготовки іноземних слухачів на довузівському етапі навчання. Зокрема, дослідження Л. Хаткової зорієнтоване на пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності слухачів-іноземців підготовчого факультету. Наукові розвідки Т. Дементьєвої [3] спрямовані на формування комунікативної компетенції іноземних студентів у процесі довузівського навчання.

На увагу заслуговує й дисертаційна робота І. Семененко "Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів" [8], у якій уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено технологію педагогічного супроводу фахової підготовки іноземних студентів, основні етапи якої (пропедевтичний, діагностико-адаптаційний, мотиваційно-орієнтаційний, оцінно-корекційний) забезпечуються засобами педагогічної підтримки та педагогічного впливу.

Щодо ретроспективного аналізу проблеми підготовки іноземних студентів у вишах України, зокрема технічного профілю, встановлено, що вона знайшла належне висвітлення в дослідженні Л. Рибаченко, в якому розкрито генезу й особливості організації підготовки студентів-іноземців у навчальних закладах України за період 1946-2000 рр.

Висновки. Отже, проведений історіографічний аналіз дозволяє констатувати той факт, що не дивлячись на наявність у сучасному науковому просторі різнобічного спектру досліджень проблеми фахової підготовки іноземних студентів у вітчизняних ВНЗ, зокрема технічного спрямування, має місце не роз'язана суперечність між об'єктивною потребою забезпечення компетентнісного підходу в підготовці іноземних студентів та традиційною системою організації навчального процесу у національній вищій

школі, що зорієнтована переважно на репродуктивний рівень опанування навчальною інформацією. З огляду на це, наукової розробки потребують питання як науково-методичного забезпечення фахової підготовки студентів-іноземців, формування в них умінь самостійної навчальної діяльності, унормування стандартів початкової готовності до навчання в українських ВТНЗ, так і взаємодії вищих навчальних закладів і органів державних соціальних служб із метою створення комфортних умов життєдіяльності іноземних студентів упродовж їхнього навчання у вітчизняній вищій школі.

Список використаної літератури

1. Булгакова Н. Б. Пропедевтическая подготовка в техническом вузе / Н. Б. Булгакова. – К. : КМУГА, 1999. – 177с.
2. Давыдов В. В. Содержание учебных предметов как средство решения задач образования иностранных студентов на подготовительном факультете (на примере геометрии и черчения) / В. В. Давыдов, Т. И. Кузнецова, Л. А. Озерцкая // Пути оптимизации обучения иностранных студентов: Сб. науч. тр. – М. : Изд-во УДИ, 1990. – С.105.
3. Дементьева Т. І. Про формування комунікативної компетентності іноземних студентів на підготовчому факультеті / Т. І. Дементьева // Педагогіка та психологія: Зб. наук. пр. – Харків : ОВС, 2002. – Вип. 22. – С. 157-161.
4. Зверева И. И. Общеучебные умения в содержании образования на подготовительных факультетах для иностранных граждан / И. И. Зверева // Пути оптимизации обучения иностранных студентов: Сб. науч. Тр. – М. : Изд – во УДИ, 1990. – С. 59 – 61.
5. Корочкина Л. Н. Принципы отбора и минимизация лексико-грамматического материала при обучении иностранных студентов естественно-технического профиля: Зб. матеріалів II Міжнар. наук. – практ. конференції 11-12 бер. 2004 р. / Л. Н. Корочкина, Л. Я. Танцюра, В. А. Ярошенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 66-74.
6. Лазаренко О. О. Психолого-педагогічні особливості професіоналізму педагога при роботі з іноземними студентами в системі реформації вищої освіти / О. О. Лазаренко // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: Матеріали всеукр. наук. – практ. конференції “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України” (25-28 вересня 2006р., м. Ялта). – Зб. статей: Ч.1. – Ялта : РВВ КГУ, 2006. – С.96-100.
7. Обучающий видеокурс по русскому языку для иностранных студентов начального этапа обучения “Смотрим и изучаем (элементарный русский в видеоситуациях)”: методические рекомендации преподавателя / в авторской редакции; авт.: Е. Н. Билык, Л. С. Безкоровайная, Е. В. Матвеева, Е. Н. Сухорукова. – Харьков: Издательство ХНАДУ, 2010. – 36 с.
8. Семененко І. Є. Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню к.пед.н.: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. Є. Семененко; ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х., 2014. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2015.

Шарапова Е. В. Подготовка иностранных студентов в высших учебных заведениях Украины как научная проблема

В статье осуществлен историографический анализ проблемы профессиональной подготовки иностранных студентов в отечественных высших учебных заведениях, в частности технического профиля; акцентировано внимание на тех вопросах, которые требуют научного решения в контексте реформирования национальной высшей школы.

Ключевые слова: *студенты-иностранцы, высшее учебное заведение, технический профиль, профессиональная подготовка, историографический анализ.*

Sharapova O. Foreign Students Training in Ukrainian Higher Education Establishments as A Scientific Problem

A historiographical analysis of the problem of foreign students' training in Ukrainian universities is accomplished in the article. It is established that the given problem has been researched by both Ukrainian and foreign scholars. Thus, E. Volker, S. Spaulding, M. Fleck and others researched the history of foreign students' training in American schools from colonial times to the present, identifying the main trends of impact of foreign specialists training on the development of education in the US. Soviet researchers studied the following areas: studying Russian as a foreign language (O. Iskandarov, I. Chuksina), mastery of general scientific and general professional disciplines in a non-native language (M. Molotkov, L. Makarenkova, L. Sokolov). Ukrainian historiography presented several scientific papers and dissertations that reveal such aspects as: didactic principles of foreign students training in universities, including technical ones (E. Luzyk, A. Nikitin), formation of their cognitive needs (O. Rezvan), pedagogical conditions of organization of communication with foreign students in the educational process (O. Tetyanchenko), specific features of forming their communicative abilities (I. Al Shabul, O. Zhyhlo) adapting to the learning environment in Ukrainian Universities (M. Ivanov, I. Semenenko, N. Titkova).

In the article the attention is focused on such issues as: scientific-methodological guidance for the professional training of foreign students, the formation of self-reliant learning activity skills, interaction of higher education establishments and state social services in order to create comfortable living conditions for foreign students during their studies in Ukrainian universities.

Key words: *foreign students, higher education establishment, technical education, professional training, historiographical analysis.*